

Redesign of Transfer Capabilities – Studies in Container Shipping Services

DI, KTL Jouni Laineen logistiikan alaan kuuluva väitöskirja ”Redesign of Transfer Capabilities – Studies in Container Shipping Services” tarkastettiin Helsingin kauppakorkeakoulussa 12.8.2005. Vastaväittäjänä toimi Associate Professor, PhD Robert A. Novack (Pennsylvania State University) ja kustoksena professori Ari P.J. Vepsäläinen (Helsingin kauppakorkeakoulu).

Tavaransiirtopalvelut tehokkaasti tarpeiden mukaisiksi

Perinteisesti tavarantoimitukseen liittyviä kuljetus- ja lastinkäsittelypalveluja ovat tarjonneet kuljetusmuodoittain (maantie-, rautatie-, ilma- ja merikuljetus) organisoidut, usein kansalliset yritykset. Viime vuosikymmeninä on kuitenkin syntynyt kuljetusmuotoja yhdistäviä globaaleja palveluorganisaatioita. Etusijalla ovat nyt asiakkaan todelliset tavaransiirtotarpeet ja tarpeiden tyydyttämiseksi rakentuvien siirtopalveluketjujen tehokkuus. Toimialan ja yritysstrategian tasolla siirtokäytännöiden tehokas soveltaminen palveluportfolioihin edellyttää siirtopalvelujen koko-

naisvaltaista analyysiä, mutta tehokkuuden arvioimiseksi ei ole ollut käytettävissä yleisiä teoreettisia malleja.

Laine esittelee väitöskirjassaan uuden tarkastelukehikon, siirtopalvelumatriisin (Transfer Service Matrix, TSM) siirtopalvelujen luokitteluun ja analysointiin sekä tehokkaiden palvelujen määrittämiseen. Arviointikehikon toiselle akselille sijoittuvat tavaransiirtotarpeet mm. lähetysten toistuvuuden, käsittelytarpeiden ja yksiköitävyyden mukaan luokiteltuina. Toisena ulottuvuutena ovat vaihtoehtoiset siirtopalvelukanavat, kuten liikenneoperaattorit, palveluverkostot ja asiakaskohtaisesti integroitavat yritysyhteydet. Siirtotarpeet ja -käytännöt yhdistyvät siirtopalveluissa, jotka ihanteellisessa tapauksessa sijoittuvat matriisin tehokkaalle lävistäjälle.

Talouden muutosvoimat ohjaavat siirtotarpeiden ja -käytännöiden kehitystä. Globalisointi ja vähenevä sääntely kasvattavat fyysisiä tavaransiirtotarpeita, ja teknologiset ja organisatoriset innovaatiot mahdollistavat uudenlaisten käytännöiden luomisen. Laine on etsinyt yleistettäviä rakenteellisia periaatteita, arvioinut siirtopalvelujen kehitysvaiheita sekä havainnollistanut siirtopalvelumatriisissa palvelujen tehostamissuuntia. Siirtokäytännöiden kehitystä

LITERATURE

ja palveluportfolioiden muodostumista hän on peilannut erityisesti intermodaalisten konttikuljetusten yhteydessä.

Laine esittää, että siirtopalvelujen tehokkuus ratkaistaan usein kuljetusvaiheita yhdistävissä solmukohdissa, kun organisaatioiden välisten rajapintojen yhteensopivuushaasteet ylitetään. Väitöskirjassaan hän valottaa rajapinto-

hin liittyvää problematiikkaa ja esittelee muutamia tehostamismahdollisuuksia konttilastinkäsitteilyn esimerkkitapausten (mm. joustavat nosturiratkaisut ja itselastaavat laivat) kautta. ■

Lisätietoja: laine@hkk.fi. Väitöskirja on saatavissa elektronisesta tietokannasta osoitteesta <http://helecon3.hkk.fi/diss/>.

Transformation of organizational structures in a multinational enterprise. The case of enterprise resource planning utilization

KTM Päivi Tossavainen kansainvälisen liiketoiminnan alaan kuuluva väitöskirja "Transformation of organizational structures in a multinational enterprise. The case of enterprise resource planning utilization" tarkastettiin Helsingin kauppakorkeakoulussa 16.6.2005. Vastaväittäjänä toimi professori Marjatta Mautla Tampereen teknillisestä yliopistosta ja kustoksena professori Hannu Seristö Helsingin kauppakorkeakoulusta.

Toiminnanohjausjärjestelmät muuttavat organisaatiota – oleellista on yhdistää it- ja liiketoimintaosaajien tietotaito

Päivi Tossavainen selvittää väitöstutkimuksessaan, millaisia haasteita monikansallinen yritys kohtaa, kun se koostuu suuresta määrästä toimijoita, on maantieteellisesti erittäin laaja ja kun tietojärjestelmät ja muutokset liiketoiminnassa vaativat jatkuvaa kehitystyötä. Tutkimuksen ongelmakenttä keskittyy toiminnanohjausjärjestelmiin (enterprise resource planning systems),

jotka ovat yleistyneet yrityksissä logististen prosessien toiminnan tehostamisen ja niihin liittyvien tietovirtojen hallinnassa.

Globaalisti toimivalle yritykselle on keskeistä onnistunut toiminnanohjausjärjestelmän käytettävyys pitkällä tähtäimellä. Tutkimuksen pääväittämän mukaan onnistuminen riippuu suuresti toteutuksen organisoinnista. Koska järjestelmää levitetään eri maihin ja siihen tehdään toistuvasti muutoksia, jotka johtuvat muun muassa eri maiden laeista sekä liiketoimintaympäristön tai liiketoimintaprosessien muutoksista, on toteutus erittäin haasteellista.

Tutkimustulokset osoittavat, että onnistuakseen toiminnanohjausjärjestelmän hyödynnettävyydessä yritysten tulisi paneutua pitkäjänteisesti uudenlaisen organisaation muodostamiseen, sen rakenteisiin sekä toimintaedellytysten luomiseen. Oleellista on yhdistää it-osaajien ja liiketoimintaosaajien tietotaito, sillä toiminnan-

ohjausjärjestelmä tulisi toteuttaa liiketoiminnan ehdoilla. Tutkimuksen mukaan uudelle organisaatiolle tunnusomaista on itseorganisoituminen.

Tossavainen selvittää syyt siihen, miksi tarkasteltava organisaatio kohtaa haasteet. Lisäksi hän tunnistaa toiminnanohjausjärjestelmän käytön laajentumisesta johtuvan organisaation rakenteellisen kehitysjatkumon, sekä organisaation rakennemuutokset uusine tehtävörooleineen. Tutkimuksessa esiteltävä käsitteellinen malli toimii työkaluna yritysjohdolle, joka suunnittelee toiminnanohjausjärjestelmän toteutusta.

Tutkimuksessa esitetään case-tapauksena pitkäjänteistä tutkimusta lähes seitsemän vuoden ajalta. Tarkastelun kohdeyritys on Nokia Oyj. ■

Lisätietoja: paivi.tossavainen@nokia.com.
Väitöskirja on saatavissa elektronisesta tietokannasta osoitteesta <http://helecon3.hkkk.fi/diss/>.

Essays on Stock Exchange Competition and Pricing

KTM Atso Andersénin kansantaloustieteen alaan kuuluva väitöskirja "Essays on Stock Exchange Competition and Pricing" tarkastettiin Helsingin kauppakorkeakoulussa 1.6.2005. Vastaväittäjänä toimi tutkimusjohtaja, KTT, dosentti Ville Aalto-Setälä (Turun kauppakorkeakoulu, Porin yksikkö) ja kustoksena professori Pekka Ilmakunnas (Helsingin kauppakorkeakoulu).

Noudattavatko pörssit markkinalouden lainalaisuuksia?

Raha- ja arvopaperimarkkinoiden rooli on kasvanut taloudessa voimakkaasti viime vuosien aikana. Ovatko osakemarkkinoiden instituutiot ja niiden toimintatavat kehittyneet vastaamaan muuttuneen roolin asettamiin vaatimuksiin? Mitkä ovat pörssien ja välittäjien toiminnalle ominaisia piirteitä? Noudattavatko pörssit markkinalouden lainalaisuuksia? Andersén etsii väitöskirjassaan vastauksia muun muassa näihin

LITERATURE

keskeisiin, mutta aiemmin hämmästyttävän vähän tutkittuihin kysymyksiin. Väitöskirja muodostuu kolmen yksittäisen tutkimuksen kokonaisuudesta.

Pörssien määrävä markkina-asema on herättänyt keskustelua monissa maissa. Andersén osoittaa väitöskirjansa ensimmäisessä osassa, että osakekaupankäynti on hajautunutta eurooppalaisessa mittakaavassa. Lisäksi pörssit käyttäytyvät itse asiassa samoin kuin tiukan kilpailutilanteen kohtaavat yritykset. Tutkimuksessa käsitellään eurooppalaisten pörssien kilpailutilannetta empiirisen aineiston avulla.

Osakekaupankäyntiin vaikuttaa keskeisesti sijoittajien passiivisuus ja sekä toisaalta myös kaupankäynnin helpouden arvostus. Andersén esittää, kuinka tällaisessa tilanteessa välittäjien ja pörssin kaupankäynnin toteutukseen liittyvien toimintojen yhdistäminen johtaa muun muassa

matalampiin kaupankäyntikustannuksiin ja korkeampaan osakevaihdon määrään. Aihetta käsittelevä väitöskirjan toinen osio on otteeltaan teoreettinen.

Kolmannessa tutkimuksessa Andersén arvioi pörssin kysyntää ja soveltaa taloustieteen menetelmiä Helsingin pörssin kaupankäyntiaineistoon optimaalisen hinnoittelurakenteen muodostamiseksi. Käy ilmi, että saavuttaakseen parhaan mahdollisen kannattavuuden Helsingin pörssin tulisi tarjota asiakkailleen määrälennuksia, kuten muut eurooppalaiset pörssit nykyisin tekevät. Tutkimuksessa havaitaan myös, että Helsingin pörssin hinnoittelu on moniulotteista verrattuna muihin eurooppalaisiin pörssiin. ■

Lisätietoja: atso.andersen@hkkk.fi.

Väitöskirja on saatavissa elektronisesta tietokannasta osoitteesta <http://helecon3.hkkk.fi/diss>.

Suomalaisen talousmallin murros – Suljetusta sääntelytaloudesta kaksinapaiseen globaalitalouteen

Lectio praecursoria

VTL Samuli Skurnikin liikkeenjohto- ja organisaatiotutkimuksen alaan kuuluva väitöskirja "Suomalaisen talousmallin murros – Suljetusta sääntelytaloudesta kaksinapaiseen globaalitalouteen" tarkastettiin Helsingin kauppakorkeakoulussa 20.5.2005. Vastaväittäjänä toimi professori Janne Tienari Lappeenrannan teknillisestä yliopistosta ja kustoksena professori Risto Tainio Helsingin kauppakorkeakoulusta.

Aluksi johdantona tutkimukseni lähtökohta ja juoni pähkinänkuoressa:

- (1) on olemassa erilaisia markkinatalouden malleja,
- (2) nämä mallit ovat usein kansallisia ja varsin pysyviä,
- (3) Suomessa on kuitenkin tapahtunut parin viime vuosikymmenen aikana iso muutos, joka voidaan tulkita maamme talousmallin muuttumiseksi,

(4) omassa työssäni pyrin

- osoittamaan, että kyseessä on niin merkittävä muutos, että siitä voidaan puhua todellakin talousmallin muuttumisena
- luonnehtimaan, miten suomalainen talousmalli on muuttunut
- tekemään ymmärrettäväksi, miksi ja miten muutos on tapahtunut
- tarkastelemaan osuustoiminnan ja muun asiakasomisteisen liiketoiminnan roolia muutoksessa.

Nyt tarkastettavaksi esittämäni tutkimuksen (Skurnik 2005) lähtökohdat ovat kypsyneet työelämässä vähitellen vuosien varrella. Olenhan tarkkaillut jo runsaan kolmen vuosikymmenen ajan, aika ajoitin hyvinkin lähietäisyydeltä suomalaisen talouselämän päätöksenteon ja rakenteiden kehittymistä ensin taloustutkijana, tutkimusjohtajana ja viimein järjestöjohtajana.

Alun perin mielessäni ollut suomalaisen talousmallin käsite oli lähinnä intuitiivinen – vähän samaan tapaan kuin suomalainen kansaluonne tai johtamistyylit. Niillähän uskotaan tunnetusti olevan merkittäviä vaikutuksia käytännön toimintaan ja tehtäviin ratkaisuihin (ks. esimerkiksi Seppänen 2004; Lewis & Gates 2003). Samaan tapaan uskon, että on olemassa myös suomalainen talousmalli, ja että myös sillä on merkitystä. Tuo malli ohjaa eräänlaisena kansakunnan itsesäilytysvaistoon liittyvänä kollektiivisen tietoisuuden ”holograafisena” koodina (vrt. Morgan 1997: 102–117) taloudellisia ratkaisujamme.

Keväällä 2003 alun perin kirjahankkeena käyntiin lähteneen tutkimukseni kysymyksenasettelu oli lähinnä muotoa: suomalainen talousmalli? Jotta tämä kysymys voisi muodostaa lähtökohdan myös tieteelliselle tutkimukselle,

oli sille ensivaiheessa löydettävä asianmukainen tieteellinen tarkastelukehikko, jossa asiaa voisi jäsentyneesti tarkastella.

Kun valtavirran talousteoriaa käsittelevää kirjallisuutta lähtee kartoittamaan tässä tarkoituksessa, ensimmäinen saanto on niin liiketalous- kuin kansantaloustieteen osalta vähäinen. Vallitsevassa neoklassisessa talousteoriassa ei kansallisilla rajoilla, kuten ei monilla muillakaan institutionaalisilla tekijöillä ajatella olevan merkitystä yhä globaalimmaksi muuttuvan markkinatalouden toiminnalle. Sen sijaan valtavirran talousteorian kritiikkinä kehittyneessä uudemmassa taloustutkimuksessa on tarkastelukehikoita, joissa kansallisilla institutionaalisilla järjestelyillä on selkeä talouden toimintaan vaikuttava rooli.

Tässä tutkimuksessa ensisijainen lähestymistapa nojaa liiketaloustieteen liikkeenjohto- ja organisaatiotutkimukseen. Sen puitteissa tällaisen tarkastelukehikon tarjoavat neoinstitutionaalisissa tutkimuksissa parin viime vuosikymmenen aikana kehitetyt *kansallisten liiketoimintamallien* (business systems) ja *varieties of capitalism* -lähestymistavat (ks. Whitley 1999 ja Hall & Soskice 2001). Niiden lähtökohdaksi on havainto, että markkinatalous organisoiutuu eri puolilla maailmaa hyvin eri tavoin. Tästä lähtökohdasta kansalliset talousmallit – myös suomalainen – ovat varsin luonnollinen ja tärkeä lähtökohda markkinatalouden toiminnan ja kehityksen tutkimukselle.

Suomalaisessa taloustutkimuksessa samantyyppisistä lähtökohdista talouden organisoitumista ja kehitystä ovat aikaisemmin tutkineet liiketaloustieteilijöistä erityisesti Kari Lilja ja Risto Tainio sekä eräät muut eurooppalaiseen EMOT/EGOS-ohjelmaan¹ osallistuneet tutkijat,

¹ EMOT (European Management and Organization in Transition) on EGOSin (European Group of Organization Studies) toteutettu kansainvälinen tutkimusprojekti.

kansantaloustieteilijöistä mm. Bengt Holmström, Vesa Kanninen, Jukka Pekkarinen ja Matti Pohjola, historiatutkijoista erityisesti Markku Kuisma ja Antti Kuusterä ja poliittisen historian tutkijoista mm. Olli Rehn. Oman tutkimukseni voi nähdä tämän parin viime vuosikymmenen aikana kehittyneen tutkimusperinteen jatkokehittelynä.

Seuraavat kolme lainausta antavat kuvan kirjani lähtökohtana olevan neoinstitutionalistisen tutkimuksen ajattelutavoista ja tutkimustuloksista:

- 1) Markkinatalouden luokittelujen kehittäjä Richard Whitley (Univ. of Manchester):
Huolimatta väitteistä, että liikkeenjohdon rakenteet ja strategiat olisivat lähentyneet kasvavassa määrin toisiaan ja ”globalisoituneet”, tavat, joilla taloudellisia toimintoja organisoidaan ja kontrolloidaan [--] poikkeavat oleellisesti [--] Lähentyminen kohti yhtä kaikkein tehokkainta markkinataloustyyppiä ei ole 2000-luvulla yhtään sen todennäköisempää kuin se oli 1800-luvun lopun äärimmäisen kansainvälistyneessä taloudessa. Itse asiassa voidaan väittää, että niin kauan kuin kansainvälisen talouden yhdentymisen jatkuu, myös eri yhteiskuntien erilaiset sosiaalis-institutionaaliset järjestelyt jatkavat omaa kehitystään ja tuottavat vaihtelevia taloudellisia organisaatiomuotoja, joiden taloudelliset ja sosiaaliset ominaisuudet vaihtelevat eri teollisuuden haaroilla ja toimialoilla. Näin ollen ne ”erikoistuvat” jäsentämään taloudellisia toimintoja tietyillä erityisillä tavoilla, jotka suosivat joitakin sektoreita ja vastaavasti sortavat joitakin toisia. (Whitley 1999: 3,5)
- 2) Länsi-eurooppalaisten markkinatalouksien

amerikanisoinnin tutkija Marie-Laure Djelic (ESSEC – Business School Paris):

Teollisuustuotannon kansalliset järjestelmät ovat kiistämättä lähentyneet toisiaan 1900-luvun jälkipuoliskolla. Maailmasta on tullut ”maailmankylä”, jossa eri kansallisten yksiköiden samankaltaisuudet ovat lisääntyneet. Näistä vahvoista yhteenvetävistä voimista huolimatta on kuitenkin säilynyt myös eroja, jotka ovat näihin päiviin asti erottaneet kansalliset teollisuustuotantojärjestelmät toisistaan. Paikalliset erityispiirteet ovat riittävän merkittäviä ja pysyviä, että yhä edelleen on mahdollista erottaa ja asettaa vastakkain eri kansalliset talousmallit ja viitata tiettyihin erityisiin saksalaisiin, ranskalaisiin, italialaisiin tai amerikkalaisiin piirteisiin. Itse asiassa molemmat kehityssuunnat – lähentyminen ja sitkeä erilaisuus – ovat avain nykyisen teollisen maailman ja kansallisten teollisten järjestelmien kehittymisen ymmärtämiseen, varsinkin vuoden 1945 jälkeen. (Djelic 1998:1)

- 3) Eurointegraation systeemisten muutosvaikutusten tutkija Vivien A. Schmidt (Boston Univ.):
Ja vaikka kansalliset käytännöt liikkuvat samaan suuntaan, kohti entistä suurempaa markkinaohjausta, niissä voidaan edelleen erottaa toisistaan ei vain yksi vaan kaksi, jopa kolme erilaista kapitalismin muotoa. Ja kansalliset diskurssit, jotka tuottavat ja legitimoivat muutoksia toteutettavissa politiikoissa ja käytännöissä eivät vain säily erilaisina, vaan ne myös merkitsevät. (Schmidt 2002: 2)

Näistä lähtökohdista tarkasteltuna puhuminen suomalaisesta talousmallista ei tunnukaan enää

niin yllättävältä kuin mihin pelkkä talusteorian valtavirta ja viime vuosien suomalainenkin julkinen keskustelu ovat – toisin kuin esimerkiksi Ranskassa (vrt. Hancké 2001) – ajattelumme ja kansallista diskurssiamme viime vuosina ohjanneet.

Päinvastoin puhuminen nykyisessä globalisoituvassa liiketoimintaympäristössä kansallisista talousmalleista on siis viimeaikaisen tutkimuksen valossa hyvinkin perusteltua. Näihin tutkimustuloksiin sisältyy myös paljon muitakin suomalaisen talousmallin viime vuosikymmenien murroksen tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia lähtökohtia:

- Paitsi että kansalliset talousmallit ovat hyvin *erilaisia*, muodostavat ne samalla kukin omat *systeemiset kokonaisuutensa*. Vallitsevan mallin taloudellisen tehokkuuden määrää tällöin ennen muuta se, kuinka johdonmukaisesti kulloisetkin talouden toimijat osaavat omaa malliansa muuttuvissa tilanteissa soveltaa.
- Vaikka oma tutkimusprojektini ei sisältänyt varsinaista vertailevaa kansainvälistä osiota, muodostui minulle läpikäymäni kirjallisuuden perusteella yleiskuva, että viime vuosikymmeninä ilmestyneessä kirjallisuudessa ei ole raportoitu kehittyneiden markkinatalousmaiden osalta yhtään selvää tapausta, jossa kansallinen talousmalli olisi muuttunut käytetyissä perusluokittelussa² luokasta toiseen. Päinvastoin käytettävissä oleva kirjallisuus puhuu – ja siten tutkimukseni lähtötilanteessa myös ”ennusti” – edellä olevien lainausten tapaan johdonmukaisesti vallitsevien talousmallien pysyvyyden puolesta.

Nyt tarkastettavana olevassa väitöskirjassani olen etsinyt vastauksia neljään kysymykseen:

1. Millainen on nykyinen suomalainen talousmalli? Mitä uutta ja vanhaa nykyinen malli sisältää?
2. Miten nykytilanteeseen – [suureen rakenteelliseen talousmallin muutokseen, joka oli tutkimukseni lähtökohta] – on tultu, mitkä ovat olleet tapahtuneiden muutosten taustalla vaikuttaneet prosessit ja retoriikka, ja mikä on ollut muutosten taloudellis-yhteiskunnallinen logiikka?
3. Millainen rooli osuustoiminnalla on ollut talousmallin muutoksessa? Mitä osuustoiminnan suhde omistajuus- ja yhteistyökysymyksiin kertoo näiden tekijöiden merkityksestä suomalaisen talousmallin muutoksesta?
4. Miksi suomalaista talousmallia syvällisellä tavalla muuttanut 1980- ja 1990-lukujen yhteiskunnallinen todellisuus yllätti taloudelliset toimijat?

Kuten jo edellä totesin, Suomessa on viime vuosikymmeninä toiminut joukko tutkijoita, joiden tutkimusaiheet ovat tavalla tai toisella käsitelleet tai ainakin sivunneet osaa näistäkin kysymyksenasetteluista. Sen sijaan varsinaista kattavaa peruskartoitusta aiheesta suomalainen talousmalli ei ole toistaiseksi tehty. Näin ollen olen omaa tulokulmaani aihepiiriin valitessani joutunut miettimään erityisen tarkasti sitä, miten rajaan valitsemani tutkimustehtävän ja kuinka laveasti pyrin aihetta lähestymään.

Tekemäni, varsin laaja-alaiseen lähestymistapaan johtanut valinta perustuu siihen, mi-

² Tutkimuksessani olen käyttänyt referenssinäni sekä kahtiajakoa liberaaleihin (LME) ja koordinoituihin (CME) markkinatalouksiin (Hall & Soskice 2001) että Richard Whitleyn (1999) kehittämää hieman moniportaisempaa luokittelua.

ten yhtäältä arvioin lähtötilanteessa kykeneväni parhaiten tyydyttämään tähän äärimmäisen ajankohtaiseen aihepiiriin liittyvää yleistä ajakuutta yhteiskunnallista tiedontarvetta ja toisaalta hyödyntämään omia tutkimuksellisia lähtökohtiani.

Valitsemani tutkimusaihe liittyy lähimenneisyyteen ja edustaa siinä suhteessa viime vuosina yleistynyttä *aikalaisanalyysiä* (ks. esim. Eräsaari 2000 ja Noro 2000). Näin ollen myös käytettävissä olleella aineistolla on ollut oma tutkimusotetta ja näkökulmaa ohjaava vaikutuksensa. Oma valintani on tältä osin se, että olen pyrkinyt tutkimusaineiston osalta mahdollisimman suureen *autenttisuuteen*. Tutkimukseni autenttisuuteen olen pyrkinyt myös tarkastelemalla aihepiiriä erityisesti siitä kokemustaustasta, joka on minulle viime vuosikymmeniltä tutuin, eli osuustoiminnan näkökulmasta.

Tutkimukseni selkeä päätavoite on kuitenkin päästä suomalaisen talousmallin kehitystä yleisesti koskeviin tarkasteluihin ja johtopäätöksiin. Näin ollen kysymyksessä ei ole varsinaisesti osuustoimintatutkimus tai ”vain” tutkimus osuustoiminnasta vaan pikemminkin tutkimus suomalaisen talousmallin muutoksesta katsottuna osuustoiminnan ja siten yritystoiminnan valtavirtaan nähden vaihtoehtoisen omistamis- ja organisointimallin näkökulmasta.

Tutkimuksen keskeisen lähtökohdan muodostaa käytännön työelämässä tekemäni – sekä etukäteen että nyt tutkimusprojektini etenemisen myötä pitkin matkaa jäsentynyt ja täydentynyt – havainto, että taloudessamme on tapahtunut viime vuosikymmeninä merkittävä ja syvälinen rakenteellinen murros. Suorittamani tutkimuksen valossa tapahtunut murros on nyt osoittautunut vielä paljon tähän asti kuviteltua syväliemmäksi ja kansainvälisestikin ilmeisen ainutkertaiseksi talousmallin muutokseksi.

Kun Suomi on tähän mennessä julkaistussa taloustutkimuksessa luokiteltu perusjaossa koordinoitunut (CME) vs. liberaalit markkinataloudet (LME) tyypilliseksi koordinoitunaksi (tuttavalisemmin sanottuna seka-) taloudeksi (ks. esim. Hall & Soskice 2001: 199), on tämä malli muuttanut nopeasti aimo askeleen kohti liberaalia markkinataloutta. Siitä minkä sortin liberaali markkinatalous – jos vielä lainkaan – Suomi nykyisin on, vallitsee tutkijoiden kesken kuitenkin vielä erilaisia näkemyksiä. Tähän vaikuttaa sekin, että muutos ei ole vielä ohi, jolloin nykyiseen suomalaiseen talousmalliin sisältyi paitsi paljon uutta, myös monia vanhan talousmallin elementtejä.

Oma tulkintani läpikäymäni aineiston pohjalta on uusi kaksinapainen talousmalli – nimittäin sitä *globaalikilpailun ja kansallisen yhteistyön kaksinapaiseksi suomalaiseksi talousmalliksi*.

- Sen yhden ääripään, ”*pii- ja puujalkaisen*” *globaalina* muodostaa parin viime vuosikymmenen murrosprosessin myötä uudistunut, Nokialla terästetty ja omistuksellisesti vahvasti kansainvälistynyt perinteinen vienniteollisuutemme. Sen keskeinen kansantaloudellinen rooli on, kuten tähänkin asti, luoda pohja taloutemme kasvulle ja tulonmuodotukselle.
- Toisen ääripään, *kotimarkkinalähtöisen Suomen* muodostaa puolestaan osuustoiminta sekä muu jäsen- ja asiakasomisteinen yritystoiminta. Sen kansallisena tehtävänä uudistuneessa talousmallissamme on oman tavara- ja palvelutuotannon ohella vakauttaa rakenteellisesti ja toiminnallisesti taloutemme perustaa ja siten eliminoida globaalitaloutteen liittyviä kansallisia riskejä.

Pääosan sivumääräisesti varsin mittavaksi muodostunutta tutkimustani muodostaa murrosprosessin eräänlainen asteittainen ”viipaloiminen ja läpivalaisu”. Tältä osin käyttämäni metodi on peirceläinen abduktio, jota voi tuttavallisesti kutsua ”salapoliisimetodiksi” (ks. Paavola 1998). Tavoitteena on ollut paitsi kuvata tapahtuneita muutoksia, myös pyrkiä käytettyjen tutkimuskehikoiden puitteissa monista eri näkökulmista suoritettujen ”syväporausten” avulla saamaan mahdollisimman hyvä kokonaiskuva, millaisista lähtökohdista ja tavoitteenasetteluista, ja millaisten prosessien kautta nykytilanteeseen on tultu.

Kuvaa tapahtuneesta murrosprosessista olen hahmottanut vaihe vaiheelta seuraavasti:

- Ensivaiheessa olen kerännyt mahdollisimman monipuolisesti käytettävissä olevan julkisen tiedon ja jäsentänyt sitä niin ajallisesti kuin aineistosta pääteltävissä olevien syy-seuraussuhteiden osalta.³
- Empiirisen tutkimuksen osalta tavoittelemani omaa autenttista kontribuutiota tutkimuksessani edustavat osan III luvut 7–9. Näissä luvuissa olen selvittänyt ensiksikin päättäjien muutosagenda 2000-luvun Suomelle. Ja toiseksi olen selvittänyt sitä, miten maassamme tapahtunut murrosprosessi ilmeni yhtäältä omistajuudessa/omistuksessa/omistajaohjauksessa ja toisaalta yhteistoiminnassa – eli kahdella markkinatalouden toiminnan kannalta keskeisellä perusolottuvuudella.

Hahmottuva kokonaiskuva maassamme tapahtuneesta muutoksesta on mielenkiintoinen, suorastaan jännittävä. Siinä piirtyy kuva kasaantuneista muutosmekanismeista ja niiden lyhyen ajanjakson kuluessa tapahtuneen purkautumisen myötä syntyneestä muutosvyörystä.

Suomalaisen yhteiskunnan voi hyvällä syyllä sanoa läpikäyneen syvällisen uudistumisprosessin, schumpeteriläisen luovan tuhon (ks. Schumpeter 1943: 83). Yhtäältä se on ollut hyvin traumaattinen kehitysvaihe, johon sisältyy vanhentuneiden rakenteiden ja ajattelumallien syrjäytymiseen liittyen paljon tuskaa, ahdistusta ja onnettomia ihmiskohtaloita. Toisaalta se on samalla kuitenkin ollut myös uuden syntymisen aikaa, eräänlainen talouden rakenteita ravisteleva ja uudistava ”puhdistava suihku”.

Kuten tämänkaltaiset murrokset yleensä, kyseessä ei ole ollut mikään päätöksentekijöiden ohjauksessa toteutettu tavoitteellinen prosessi – Holkerin hallituksen 1980-luvun lopulla tavoittelema ”hallittu rakennemuutos”. Pikemminkin kyseessä on ollut enemmän tai vähemmän omalla painollaan ja omien lainalaisuuksiensa mukaan – monien mielestä varsin kaaosmaisesti – edennyt tapahtumaketju. Tälle tapahtumaketjulle voidaan kyllä näin jälkikäteen tunnistaa tietyt liikkeelle panevat voimat sekä eri kehitysvaiheet ja kulminaatiopisteet. Kokonaisuutena, kerran alkuun päästyään se kuitenkin määräsi pitkälle itse ne urat, joita se eteni, ja joihin talouden eri toimijat yrittivät parhaansa mukaan sopeutua.

³ Mitä syy-seuraus -suhteisiin tulee, niin tältä osin olen jäsentänyt käytettävissä olevaa aineistoa identifioimalla (kirjassa taulukko 6 luvussa 6) varsinaiset talousmallin muutosta ilmentävät ydintapahtumat ja asiat. Sen jälkeen olen tunnistanut tämän ydinprosessin ympäriltä, ikään kuin ”laajenevina renkaina” – Nokia → rahoitussektorin muutokset → valtiovallan rooli → elinkeinoelämän muutokset → muun maailman kehitys – niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet talousmallin muutokseen. Yleisempää taustaa tapahtuneelle kehitykselle olen etsinyt tunnistamalla yleisestä tapahtumien vyörystä myös yhteiskunnallisessa kehityksessä viime vuosikymmeninä vaikuttaneita megatrendejä ja yhteiskunnallista dynamiikkaa (kirjassa kuvio14).

Kokonaisuutena 1990-luvun tapahtumat ja kehitys muodostavat mielenkiintoisen paradoksin:

- Yhtäältä läpikäymäni aineisto tukee 1990-luvun alun lamavuosina pääministerinä toimineen Esko Ahon omalta näköalapaikaltaan tekemää johtopäätöstä kokemamme muutosprosessin yleisestä luonteesta. Ahohan on todennut, että ”yhdelläkään talouden päättäjällä ei ollut selkeää käsitystä siitä, miten avautuvassa taloudessa piti toimia. Niinpä useimmat toimivat niin kuin ennenkin ja syntyi suurten virheratkaisujen suma.” (Aho 1996: 176).⁴
- Toisaalta vuosikymmenen vaihteen syvä lama ja alkuun päästyään enemmän tai vähemmän omalla painollaan edennyt talouselämän rakennemuutos, yhdistyneenä maamme geopolitiittisen aseman muutokseen Neuvostoliiton romahtamisen, maamme EU-jäsenyyden ja EU-laajentumisen myötä, auttoivat Suomen kehitysuralle, joka teki tapahtuneet suuret muutokset mahdollisiksi.
- Samalla kaikki nämä tekijät synnyttivät viimein myös sen kansallisen hätätilan – joidenkin jo 1980-luvulla peräänkuuluttaman kriisitietoisuuden – jonka kautta suomalainen yhteiskunta onnistui taas 1990-luvun alkupuoliskolla kokoamaan voimansa yhteiseen ponnistukseen. Se pakotti myös päätöksentekijät löytämään – 1980-luvun eriseuraisuuden jälkeen – uudelleen yhteisen talouspoliittisen linjan (vientivetoisen talousstrategian) kansantaloutemme pelastustalkoisiin.
- Ja tässä kaikessa viimein auttoivat paitsi se, että lama ja siihenastiset rakennemuutokset

olivat ehtineet jo virtaviivaistaa elinkeinoelämämme rakenteita, myös Neuvostoliiton kaatumisen ja maamme EU-jäsenyyden myötä vapautunut yhteiskunnallinen ilmapiiri ja liikkumatila, ja viimein myös ne lisäresurssit ja osaaminen, joita ulkomaiset sijoittajaomistajat toivat 1990-luvun loppua kohden lisääntyvässä määrin suomalaisen elinkeinoelämään ja yhteiskuntaan.

Sanoin puheenvuoroni alussa, että lähdin tähän tutkimukseen hyvin käytännönläheisistä lähtökohdista. Murrosprosessin perusteellinen läpikäyminen, sen keskeisten ulottuvuuksien hahmottaminen ja yritys sen ymmärtämiseen liittyvät juuri tähän. Ja aivan erityisesti se liittyy siihen, että tällainen, mieluiten kansalliseksi muodostuva ymmärrys on – tai ainakin olisi! – viimeistään nyt kun muutos (ainakin pääosa siitä) on peruuttamattomasti jo tapahtunut aivan välttämättömästi tapahtuneen muutoksen sisäistämiseksi ja hyväksymiseksi.

Oma arvioni on tässä vaiheessa seuraava: Paitsi, että itse muutosprosessi on vielä kesken, tapahtuneen muutoksen jäsentynyt hahmottaminen on maassamme vielä aivan alkutekijöissään. Tämän mukaista on myös kykyimme varmistaa uuden talousmallimme hyödyntämistä ja jatkokehittämistä systeemisenä kokonaisuutena. Tällä hetkellä aivan liian monet ihmiset – jopa yhteiskunnalliset päättäjät ja liikkeenjohtajat, tavallisista työntekijöistä ja toimihenkilöistä puhumattakaan – ovat lähinnä hämmentyneitä. Tämä ei lupaa hyvää talousmallimme lähiajan tehokkuuden kannalta. Tästä näkökulmasta saattaa myös löytyä yksi selitys siihen, miksi monet taloustutkijat – viimeksi alivaltiosihteeri

⁴ Vaikka Ahon ”ei yhdelläkään” on aika kategorisesti todettu niin ainakin siltä osin se pitää kuitenkin joka tapauksessa paikkansa, että vaihtoehtoistakaan muutosstrategiaa ja varsinkaan riittävää kansallista tahtotilaa sen toteuttamiseksi ei saatu eräistä hyvistä yrityksistä huolimatta syntymään.

Vesa Vihriälä pääministerin esikunnasta – ovat olleet sitä mieltä, että maamme talous on, huolimatta hyvistä sijoituksista kansainvälisissä kilpailukykymittauksissa, alisuoriutuja.

Paljon julkisuutta maamme nykymenoja kuvanneilla suosikinäytelmillään viime vuosi-
na saanut kirjailija-teatteriohjaaja Reko Lundán pukee ilmeisen osuvasti sanoiksi monen nyky-suomalaisen syvimpiä ajatuksia – ja hämmennystä – seuraavassa haastattelusitaatissaan:

George Orwell kritisoi ehkä Neuvostoliittoa kirjassaan *1984*, mutta nyt 2004 meillä on globaalin talouden oravanpyörä, johon Orwellin kritiikki myös sopii. Taloudella on omat lainalaisuutensa, joita ihminen ei enää määrittele, vaan ne määrittelee se läjä, jonka ympärillä me kaikki miljardit sontakärpäset hyörimme. Ja tuntuu siltä, että tätä läjää ei voi kukaan siirtää. [--] on absurdia, että ihminen on itse tehnyt maailmasta tällaisen. Ei kukaan varmaan halunnut, että pääomien liikkeet hallitsevat ihmisiä enemmän kuin ihminen hallitsee pääoman liikkeitä. (Lundán Pirkan 1/2004:19 haastattelussa)

Oma käsitykseni suomalaisen talousmallin tilasta anno 2005 ei tutkimukseni esiintuomien tietojen valossa ole aivan niin pessimistinen kuin Lundánilla. Siihen nähden, kuinka kaaosmainen suomalaisen talousmallin viime vuosikymmenien muutos on ollut, nykyinen, sittenkin varsin kohtuullinen tilanne, voidaan tulkita myös markkinatalouden dynaamisuuden ja itseohjautuvuuden vahvaksi näytöksi. Mutta toisaalta kun elämme nykyaikaisessa huomiotaloudessa, jossa myös sillä, miltä asiat näyttävät ja koetaan, on merkitystä, ei Lundánin välittämää kansalaisviestiä voi ohittaa pelkällä olankohautuksella. Taloudenhan muodostavat viime kädessä yksittäiset ihmiset. Ja sillä, millä mielellä ja motivaatiolla ihmiset toimivat, on tällöin tunnetusti suuri merkitys, jos ei muuten niin ainakin lu-

vuuden ja työn tuottavuuden kannalta. Tätä ymmärrystä toivon voivani omalla tutkimuksella lisätä. ■

Kirjallisuus

- AHO ESKO** 1996. "Itseohjautuva talousjärjestelmä – vaihtoehto markkinavoimien ja korporaatioiden vallalle" teoksessa *Suunta 2002 – suomalainen tie uudelle vuosituhannele* [OKO:n pääjohtaja Pauli Komin 60-vuotisjuhlaulkaisu]. Helsinki: Otava 176–181.
- DJELIC MARIE-LAURE** 1998. *Exporting the American Model. The Post-war Transformation of European Business*. Oxford University Press.
- ERÄSAARI RISTO** 2000. "Elämänpolitiikan kontingenssi" teoksessa Roos J.P. & Hoikkala Tommi (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhanneen vaihteessa. Tampere: Gaudeamus: 76–79.
- HALL PETER & SOSKICE DAVID** (eds.) 2001. *Varieties of Capitalism. The institutional Foundations of Comparative Advantage*. Oxford University Press.
- HANCKÉ BOB** 2001. "Revisiting the French Model. Coordination and Restructuring in French Industry" teoksessa Hall & Soskice 2001: 307–334.
- LEWIS RICHARD D. & GATES MICHAEL** 2003: "Finns as Leaders – Corporate Ethics and Values". Työn tuuli [Henry ry.] 1/2003: 12–17.
- LUNDÁN REKO** 2004. "Yhteiskunta ei kestä jatkuvaa höyläämistä". haastattelu, Markku Saksa/Pirkka 1/2004: 16–19.
- MORGAN GARETH** 1997. *Images of Organization*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- NORO ARTO** 2000. "Aikalaisdiagnoosi sosiologisen teorian kolmantena lajityypinä". *Sosiologia* 4/2000: 321–329.
- PAAVOLA SAMI** 1998: "C.S. Peircen salapoliisimetodologian ja merkkiteorian relevanssi yhteiskuntatieteelle". *Sosiologia* 4/98: 300–310.
- SCHMIDT VIVIEN A.** 2002. *The Futures of European Capitalism*. New York: Oxford University Press.
- SCHUMPETER JOSEPH A.** 1943. *Capitalism, Socialism and Democracy*. Counterpoint. Unvin@Paperbacks.
- SEPPÄNEN ESA** 2004. *Miekkailija vastaan tulivuori*. Urho Kekkonen ja Nikita Hrustsev 1955–1964. Helsinki: Tammi.
- SKURNIK SAMULI** 2005. *Suomalaisen talousmallin murros – Suljetusta sääntelytaloudesta kaksinapaiseen globaalitalouteen*. Helsinki: HKKK (A-251) ja Tammi.
- WHITLEY RICHARD** 1999. *Divergent Capitalisms. The Social Structuring and Change of Business Systems*. Oxford/New York: Oxford University Press.

Lisätietoja: samuli.skurnik@kolumbus.fi

Evolutionary Patterns in Corporate Political Activity: Insights from a Historical Single Case Study

Lectio praecursoria

FM Mika Skipparin yritysstrategian alaan kuuluva väitöskirja "Evolutionary Patterns in Corporate Political Activity: Insights from a Historical Single Case Study" tarkastettiin Tampereen teknillisen yliopiston tuotantotalouden osastolla 14.1.2005. Vastaväittäjinä toimivat professori Kathleen A. Rehbein (Marquette University, USA) ja professori Anna-Maija Lämsä (Jyväskylän yliopisto). Kustoksena toimi professori Juha Näsi Tampereen teknillisestä yliopistosta.

It is quite often heard by business managers that business is business and politics is politics, meaning that business and politics are totally disconnected from each other and politics does not concern business management. These statements, however, describe more the willingness of business managers to emphasise their political independence than the implication that politics would have no effects on business management.

In fact, in practise we have a vast amount of evidence of how public policy decisions affect the business conditions and how firms try to affect on public policies that concern their

business interests. In the modern world, in which the role of government and regulatory agencies as the determinant of the external business conditions is constantly increasing, a firm cannot disregard the significance of government as one of its main stakeholders. In fact, government regulations and public policy factors are increasingly influencing business decision-making at every level of management and in each functional area. For example, global multi-national companies have to face and deal with several different national political environments. Accordingly, firms operating in deregulated industries are forced to change their business practices in the face of increased competition.

A distinctive change in the attitudes of business managers towards public policies and government regulation took place in the late 1970s and the early 1980s, and especially in the North America. Business managers became more and more aware of the challenges that the increasing government intervention might impose to the business management. The new challenges were caused by, for example, the increasing product safety standards and emerging environment protection regulations. Accordingly, corporations became more and more involved in public policy issues. For example, since the late 1970s, increasing amount of firms

have established public affairs offices and hired increasing amount of public affairs managers to manage and control their government relations.

The increased business political involvement was also recognised in academic world. Increasing amount of scholars in various disciplines, such as business management, economics, political science and sociology started to examine business-government relations and corporate political activity, each from their own perspectives. More recently, scholars in business history have started to examine the effects of government relations to the long-term business activities. At the same time, business historians have widened the perspectives of other disciplines by showing that business organisations and entrepreneurs have been politically active for centuries, although the forms of political activity have become more systematic during the last few decades.

Some scholars even labelled the change in the level of government intervention as a “second managerial revolution”, being parallel to the “first managerial revolution” that took place in the turn of the 20th century as the formal ownership of a firm was separated from the actual management. Now, the second managerial revolution referred to the development in which the discretion of professional managers in the business decision-making was partly reduced by increased government intervention. In this sense, the public policy was considered no longer as a “spectator sport” for business, meaning something that is totally external and unmanageable to a firm.

In the public discussion corporate political activity is generally related to the term “lobbying”. There is, however, a clear distinction between the terms of corporate political activ-

ity and lobbying. Lobbying is generally defined as the informal exchange of information between private actors and the public authorities that they try to influence. Corporate political activity, on the other hand, is generally defined as any deliberate firm action intended to influence governmental policy or process. In other words, corporate political activity is not restricted to informal ways to influence government policy decision-making, but embraces variety of ways, both formal and informal, to influence government policies. In addition, firms may employ various political tactics. These include tactics such as election funding, petitions to government for seeking, for example, market protection against foreign competition, and making public statements of the recurrent policy issues.

It is important to notice that corporate political activity refers to legal and legitimate actions of firms. In other words, corporate political activity does not refer to any kind of illegal business activities, such as bribery or other forms of corruption. In that sense, corporate political activity can be seen as a way to enhance and maintain corporate social responsibility and corporate reputation within society. A firm that is able to build confidential and trustful relationships with government is likely to increase its legitimacy and thus can protect itself from negative government involvement.

In Finnish academic disciplines, also, the issue of business-government relations and corporate political activity has gained increasing attention during the last few years. First research programs explicitly focusing on the business-government relations have been launched, and the first scientific articles and dissertations have been published in the research areas of business history, strategic management and communica-

LITERATURE

tion. In this sense, my dissertation examining the intra-organisational political activities is the latest addition to this increasing stream of scientific discussion in business-government relations in Finland.

The primary objective of my dissertation was to examine how the content of corporate political strategies evolves over time within a single firm. The empirical research site was a large-scale Finnish conglomerate, Tampella Ltd., of which I collected a detailed historical database covering the time period of 1944–1991. By using a multi-divisional firm as an empirical case, I was able to examine the intra-firm variations in political strategies.

The results of the study show how the patterns of corporate political strategy co-evolve with various contextual forces, such as firm characteristics, industry characteristics and institutional environment characteristics. However, no single factor is the main driver of the evolution of corporate political strategy. Instead, it is the dynamic interplay within the set of conflicting contextual factors that determines the evolutionary path. Accordingly, it is suggested that the specific impact of these contextual factors will differ across firms and over time. Thus, the interaction of the factors will determine a unique pattern of evolution in each firm. Moreover, the study was able to capture the dynamics of business-government relations by stating that the conditions for political strategy decision-making evolve over time, and that these processes are path-dependent. The results suggest that a firm confronts a constantly changing environment across its own history, which in turn affects the opportunities and ways of a firm to become politically active.

Research on corporate political activity has not yet established its position in the mainstream management literature. This is especially evident in the Finnish business schools' curricula. According to my knowledge, there is no single business school in Finland that gives education directly concentrated on the interactions of business and public policy. Given the increasing involvement of government actions in business environment, especially after 1995 when Finland became the full member of the European Union, and the increasing importance of public affairs management in contemporary business firms, one could assume that more emphasis should be put on the education of business-government relations.

In general, corporate political activity and business-government relations have recently been topical issues. In Finland, we have witnessed during the last few years how business organisations have intensified their involvement in public policy issues, for example by strongly engaging in the public discussion of the guidelines of future taxation policy. The recent implications of globalisation and trade liberalisation have forced both politician and business managers to reconsider the ways in which national economies could be protected from the negative effects of globalisation. Whether the globalisation process will continue or eventually lead to a return to the protection of national interests, remains to be seen. However, the globalisation process has forced business organisations to rethink and reformulate their approach to the government affairs management. ■

Lisätietoja: mika.skippari@asu.edu